

NIVELE DE COMPLEXITATE ALE ÎNVELIȘULUI GEOGRAFIC

1. Învelișul geografic-ierarhie organizatorică

Universul este ordonat ierarhic. Premisa fundamentală în abordarea acestei probleme este faptul că lumea (universul, natura, societatea) nu este o acumulare întâmplătoare de obiecte procese și fenomene ci reprezintă un ansamblu unitar, complex structurat și (auto)organizat. Între ultimele frontiere ale cunoașterii (limita Metagalaxiei, respectiv, particulele elementare), dar probabil și dincolo de ele, lumea este o *ierarhie de nivele organizatorice* dispuse în funcție de gradul de complexitate, potențialul energetic și dimensiunea spațio-temporală. Între acestea se situează și învelișul geografic.

Existența nivelelor de complexitate reflectă proprietățile materiei de **a se diferenția** în diverse forme (elemente chimice, substanțe, energii, stări de agregare etc.), de **a se ordona** (de la simplu la complicat, de la mic la mare și invers etc.), în structuri complexe (roci, plante, oameni, planete, stele) și de **a se integra**, prin ele, în niveluri organizatorice tot mai vaste (litosferă, vegetație, societate, înveliș geografic, sistem solar, galaxie etc.).

Fiecare nivel organizatoric, oriunde s-ar situa într-o ierarhie, este el însuși "complexitate" în sine și prin urmare, cunoașterea sa presupune nu numai cercetarea sa ca "întreg", ci și a "părților", a nivelurilor subordonate de integrare.

Orice nivel de complexitate posedă o individualitate proprie, se structurează și funcționează după legi specifice dar, în același timp se află și sub incidența unor principii organizatorice universale ce guvernează întreaga ierarhie (universală) și integrează nivelurile de sine stătătoare („întreguri”) ca „părți” ale unor „suprastructuri”.totalizatoare supuse, ele înseși, aceluiași „tipar” de organizare dichotomică („întreg” și „parte”, deopotrivă).

Proprietatea obiectelor, proceselor și fenomenelor de a se dispune sub formă de structuri organizatorice ierarhizate, implicit modelul de ordonare rezultat pe această cale au fost denumite de A. Koestler (1967) **holarhie**. Pentru a desemna un component (nivel organizatoric), ce este parte a unei holarhii, a propus termenul de **holon**.

Deci, orice holarhie (termen obținut prin juxtapunerea termenilor „*holos*”-cuvânt grecesc semnificând „întreg”, „*totalitate*”-respectiv, *ierarhie*), reprezintă o serie de holoni (entități) a căror individualitate este circumscrisă în condiția existențială a unor structuri emergente (Detalii în capitolul următor).

Drept urmare, cunoașterea oricărui fapt, presupune cercetarea „întregului” și, deopotrivă a „părților” sau a nivelurilor subordonate de integrare; evident, nu prin izolarea sau detașarea faptelor din ordinea implicată, ci prin căutarea sistematică a conexiunilor și interdependențelor care le „leagă”, ca entități „în sine”, și le racordează la „context” (istorie, influențe, tendințe, constrângeri etc.). Desigur, în raport cu această necesitate, cunoașterea învelișului geografic, nu poate constitui o excepție.

Privit la macroscară, nivelul geografic de structurare (învelișul geografic) este produsul diferențierii, (auto)organizării și integrării următoarelor nivele subordonate: *nivelul geocomponental* (al structurilor de bază), *nivelul geosferic* (al diferențierii și

individualizării geocomponentale la scară globală), *nivelul geocomplexelor teritoriale* (al interacțiunilor geocomponentale) și *nivelul organizării teritoriale* (al diferențierii teritoriale prin “vectori” organizatorici de factură superioară: reflectarea și acțiunea umană).

2. Nivelul geocomponential

Geocomponenții=“atomii” structurării geografice. Nivelul geocomponential poate fi considerat nivelul de bază al structurării învelișului geografic întrucât include elementele de referință ale căror interacțiuni generează structurile geografice complexe. Fondul inițial de structurare geografică este alcătuit din elemente macroscopice diverse: minerale, roci, apă, aer, sol, plante, animale, oameni, produsele activității lor (construcții, elemente de infrastructură etc.) ș.a.

Se remarcă faptul că deși categoriile geocomponentale nu sunt prea numeroase, fiecare în sine conține o mare diversitate de forme de manifestare: de ex. tipuri de minerale și roci, de mase de aer și de apă, de comunități umane, așezări umane etc. De exemplu, geocomponentul “apă” este mult mai mult decât echivalentul său chimic (H₂O): de ex. apa lacului, mării sau oceanului conține în stare dizolvată gaze, minerale, săruri, carbonați, materiale în suspensie, include organisme vii, posedă parametri fizico-chimici specifici-temperatură, densitate, culoare etc. (pe scurt, complexitate reală) a căror natură, proporție și mărime sunt determinate de condițiile de existență litomorfostructurală, climatică, hidrică, biotică etc. (adică de localizarea în spațiul concret), iar efectele sale climatice, hidrice, geomorfice, biotice, socio-economice asupra “vecinătății” vor fi, evident, dependente și proporționale cu parametrii de “masă” (volum, densitate) și alții asociați: formă, dimensiuni, regim, calitatea de resursă etc.

Ca urmare a variabilității condițiilor de formare și manifestare devin posibile numeroase combinații, între diferitele stări geocomponentale, ce determină varietatea teritorială a învelișului geografic.

Punctul de vedere geografic asupra componentelor realității. Cu privire la studiul geocomponenților ce edifică învelișul geografic s-au ridicat unele dileme izvorâte din faptul că aceștia constituie obiect de cercetare și pentru alte științe: apa, aerul (gazele) ș.a.-pentru chimie și fizică, rocile-pentru geologie, plantele-pentru botanică, omul-pentru antropologie și alte științe sociale, activitățile sale-pentru economie etc.

Fizicianul, chimistul, mineralogul, botanistul etc. pot opera cu o cantitate infinit de mică aer, apă, mineral, plantă etc., pentru a putea determina detaliat proprietățile obiectelor respective și a formula concluziile cu privire la ele. Spre deosebire de aceștia, geograful, studiază aceleași elemente dar dintr-un **punct de vedere substanțial diferit**. Specificitatea punctului de vedere geografic decurge din aplicarea criteriilor **masei, complexității reale și localizării în spațiul concret** (S. Mehedinți, 1930).

Geograful poate trage concluzii despre caracteristicile și rolul componentelor amintiți numai, și numai dacă, îi examinează în “mărime formă și manifestare naturală, reală”. De ex. efectele climatice ale unei mase de aer nu pot fi evaluate fără a se cunoaște volumul, întinderea, înălțimea (forma și dimensiunile) “încărcătura” cu vapori de apă, particule minerale ș.a., direcția de deplasare, viteza, variația internă a presiunii atmosferice, temperatura ș.a. (complexitatea reală); multe dintre aceste caracteristici nu pot fi explicate dacă nu sunt corelate cu proprietățile termice, hidrice și orografice ale locului (suprafeței) de formare, cu particularitățile teritoriului tranzitat și

cu modul în care acesta își pune amprenta asupra caracteristicilor sale (localizarea în spațiul concret).

Cunoașterea individualității geocomponentale prin utilizarea conceptelor de “masă”, “complexitate reală” și “localizare în spațiul concret” diferențiază evident demersul geografic de cel preponderent analitic specific altor discipline. În concluzie, masa, complexitatea reală și localizarea exprimă dimensionarea geografică a realității.

Geograful studiază faptele individuale sub aspect asociativ. Geograful studiază geocomponenții prin efectele lor cumulative; nu “individualul” (roca, râul, specia de plantă, individul uman, locuința etc.) ci “asociativul” (structura litosferică sau geomorfică, sistemul de drenaj, asociația vegetală, comunitatea umană, așezarea omenească etc) conferă substanță și legitimitate demersului geografic întrucât proprietățile lor (masa, complexitatea reală etc.) nu pot fi explicate decât prin corelare reciprocă și prin raportarea fiecăruia la toți ceilalți. Astfel, pedologul cercetează solul ca “mijloc de producție” prin prisma fertilității și a modalităților de susținere sau amplificare a respectivei calități; geograful, fără a ignora aceste aspecte-cu implicații economice, “vede” în sol informații prețioase despre condițiile geografice trecute în care s-a format, precum și un “factor” integrat în structura și dinamica actuală a teritoriului, prin efectele microclimatice, hidrice, geomorfice, ecologice, economice. Drept urmare, criteriilor anterioare se adaugă și cerința ca **fiecare geocomponent să fie studiat în calitate de “produs” și “factor” al complexului teritorial**

1. Nivelul geosferic de organizare

3.1. Geosferele ca forme de structurare materială și evolutivă

(Geo)sferele sunt expresia unui mod universal de structurare a materiei. La originea sa stau legile de atracție, mișcare și evoluție a corpurilor cosmice iar elementul comun este faptul că structurile rezultate respectă coordonatele majore ale geometriei sferice reflectată într-o serie de “tipare” definitorii: forma (cvasisferică), structurarea internă sub formă de “învelișuri” concentrice, orbite și mișcări cu traiectorii circulare și elipsoidale ș.a. Geosferele s-au format prin procesul de diferențiere dinamică a materiei telurice în câmpul gravitațional în raport cu greutatea și densitatea specifică a elementelor chimice. Astfel, prin dispunerea materiei grele în nucleu ($12-18 \text{ g/cm}^3$) și migrarea celei cu densitate redusă spre suprafață ($2,5 \text{ g/cm}^3$, în scoarță) a rezultat structura zonal concentrică a Terrei.

Originalitatea modelului (geo)sferic terestru Desigur ordonarea zonal-concentrică a materiei nu este specifică doar Terrei. Majoritatea corpurilor cosmice posedă acest tip de structurare însă modelul terestru este substanțial inedit. Deosebirea majoră constă în faptul că în timp ce la alte planete din sistemul solar învelișurile întrețin doar un contact pasiv, cu slabe interacțiuni fizice, în cazul Pământului, geosferele sunt activ interconectate și înscrise în ample procese coevolutive și sinergetice generatoare de noi structuri cu proprietăți emergente.

Condiții geoecologice ale formării Î.G Pe lângă acțiunea “coordonatoare” a gravitației, producerea acestei diferențieri evolutive mai necesită și alte condiții precum:

- ❖ necesitatea înscrierii planetei pe o “nișă” eliptică (poziționarea față de Soare) favorabilă receptării unui nivel radiativ solar optim;

- ❖ înmagazinarea unui potențial endogeotermic din stadiul protoplanetar indispensabil restructurării tectonice ulterioare a geosferelor interne;
- ❖ constituirea și evoluția scoarței și a atmosferei sub formă de (proto)geosfere “filtrante”, susceptibile să permită schimbul permanent de materie între suprafața terestră (interfața de contact) și mediile adiacente (manta, respectiv spațiul cosmic);
- ❖ transformarea suprafeței de contact-prin transfer, conversie și stocare de substanță, energie și informație-în “coloană vertebrală” a viitorului înveliș geografic, el însuși capabil de noi diferențieri (A. Roșu, 1987).

O contradicție necesară: separare – cooperare; sinteza ei: noutatea geografică. Diferențierile structurale și evolutive, au rezultat, principial, printr-un dublu proces (I. Mac, 2000) “**de selectare și purificare a stărilor** de agregare ale materiei și de așezare a acesteia, sub constrângerile gravitației, pe nivele sau geosfere distincte (litosfera, atmosfera, hidrosfera și biosfera) cu toată situația lor de interferență pe anumite intervale; **de combinare și conlucrare** (integrare) a maselor (solidă, lichidă, gazoasă, biotică), preparându-se astfel **geosfere noi, integrative** (reliefosfera, pedosfera, landșaftosfera, antroposfera, învelișul geografic)”

3. 2. Definirea și clasificarea geosferelor

Noțiunea de „geosferă. ”Prin chiar modul de individualizare-ordonarea gravitațională a materiei-orice geosferă presupune existența un grad relativ de omogenitate. Criteriul principal de definire este dominanța unui element sau stări geocomponentale într-un nivel sferic de structurare materială. Prin **geosferă** se înțelege “*întinderea unei masei componentale cu tot ce se află în ea, până la cuprinderea sferică a Pământului*” (I. Mac, 2000).

Clasificarea geosferelor. Cu privire la clasificarea geosferelor se utilizează, îndeosebi, două criterii: gradul de complexitate, respectiv poziția în raport cu suprafața topografică a Terrei. Conform primului criteriu se diferențiază: geosferele **primare** (litosfera, atmosfera, hidrosfera), numite astfel întrucât au apărut primele (în etapa protoplanetară) și reprezintă “baza” formării celorlalte geosfere, numite, în consecință, derivate sau secundare; geosferele **derivate** (pedosfera, biosfera, antroposfera ș.a.) ar fi deci structuri mai recente sub aspect evolutiv și superioare din punct de vedere calitativ. După poziție, se diferențiază în **geosfere interne** (mantaua inferioară, astenosfera, mantaua superioară, scoarța) respectiv **externe** (hidrosfera, atmosfera, biosfera s.a.). Aceste diferențieri sunt dictate mai mult de necesitatea sistematizării faptelor întrucât, în realitate, aceste trăsături sunt mult mai nuanțate. Astfel, etichetarea “geosfere primare” nu corespunde, întru totul, realității pentru că, de la stadiul protoplanetar și până în prezent, respectivele geosfere au realizat schimburi materiale interne și interconectate ce au contribuit la apariția de noi structuri și proprietăți în cadrul lor (de ex. structuri granitice, sedimentare etc.-în scoarță; ape subterane, ghețari etc.-în hidrosferă; configurații barice, structuri climatice, ecranul de ozon etc.-în atmosferă). Deci caracterul “derivativ” integrat a fost o constantă evolutivă a geosferelor primare.

Geosferele între “imaginea” percepută și realitate. Percepția tradițională asupra geosferelor, constând în dispunerea succesiv concentrică, armonioasă, simetrică, ordonată și evidentă a orizonturilor omogene (învelișurilor) cu proprietăți specifice bine definite, conține o doză considerabilă de idealizare. Ea derivă, mai ales, din rațiuni didactice ce optează pentru simplificare excesivă

destinată facilitării înțelegerii unei realități complexe (de ex. modelul clasic de reprezentare a geosferelor prin cercuri concentrice). Idealizarea prin individualizare statică, separare și simplificare este utilă (mai ales în scopuri didactice), dar este reală doar între anumite limite.

În realitate, doar litosfera, atmosfera și hidrosfera au continuitate spațială la scară globală, însă grosimea lor variază considerabil (chiar și în cazul atmosferei, la prima vedere, cea mai simplă și omogenă în dispunere și proprietăți). În schimb, biosfera și antroposfera etalează arii de concentrare a organismelor separate prin discontinuități teritoriale în care viața este o prezență firavă. În ultimul caz, atributul de “sferă” are, mai mult, conotație de apartenență la o clasă de fenomene, decât de configurație spațială. În plus, între geosfere nu există, decât rareori, limite tranșante; trecerea între litosferă și mediile hidric, atmosferic, biotic se realizează prin cuverturi de alterare, soluri, pelicule de sedimente etc. ce înglobează, pe o anumită grosime, elemente și stări specifice tuturor mediilor ce intră în contact și interacțiune.

Imaginea privind geosferele trebuie completată, în mod necesar, cu acele caracteristici ce le conferă calitatea de structuri dinamice complexe interconectate într-un ansamblu funcțional: învelișul geografic. Chiar dacă geosferele sunt, în primă instanță, “creații” ale gravitației, trebuie subliniat faptul că ele “ființează” nu atât prin gravitația ordonatoare, prin cadrul impus de aceasta, cât mai ales prin **mecanismul lor energetic-funcțional**. De aceea, în cele ce urmează, vom proceda la o scurtă trecere în revistă a acelor caracteristici ce conferă geosferelor calitatea de structuri dinamice (auto)organizatorice. Este vorba de o serie de trăsături, valabile pentru toate sferile ce edifică învelișul geografic, esențiale pentru înțelegerea profundă a proprietăților de detaliu analizate, în majoritatea lucrărilor de factură generală, pentru fiecare geosferă în parte.

3.3. Trăsăturile definatorii ale sferelor geografice

Geosferele situate între astenosferă și ecranul de ozon posedă câteva trăsături fundamentale pentru înțelegerea proprietăților autoorganizatorice ce stau la baza diversificării și a integrării lor într-o formă superioară, inedită, de manifestare a materiei în sistemul solar: structurarea geografică. Esențiale sunt două caracteristici:

1) atributul de “amestec”. Deși fiecare geosferă implică dominanța unui geocomponent sau stări (apă, aer, organisme, gazos, solid, lichid etc.) o importanță hotărâtoare o are faptul că fiecare geosfera “există” într-o anumită proporție și formă în toate celelalte. Omogenitatea geosferelor este întotdeauna relativă și diferă mult în spațiu și timp. Acest atribut nu este doar unul de circumstanță sau de importanță secundară. În toate cazurile, prezența (chiar și numai) unei “fracțiuni” materiale de factură “exogenă” determină proprietăți și funcții inedite ce conduc la stări și chiar componente noi în geosfera de temporară “adoapție”. Amintim rolul climatic al vaporilor de apă sau al nucleelor de condensare prezente în atmosferă, rolul termoregulator al dioxidului de carbon atmosferic, importanța gazelor dizolvate în apă, rolul apei, aerului și substanțelor organice și anorganice în “prelucrarea” epidermei litosferei, în susținerea vieții prin intermediul solului și a plantelor verzi, etc.

Deși atributul de amestec este, la prima vedere, o proprietate “discretă” a fiecărei geosfere, el are caracter legic în spațiul geografic și deține rol cheie în **potențializarea interacțiunilor dintre geosfere** și devenirea lor comună.

(II) coexistența tuturor stărilor de agregare ale materiei. Întrucât fiecare geosferă, definită în sine printr-o formă dominantă de agregare a materiei, posedă "atributul de amestec" înseamnă, implicit, că însumează totalitatea stărilor de agregare ale materiei telurice și că înregistrează și transmite, celorlalte geosfere, efectele energetice presupuse de repetatele și variatele schimbări de stare a diferiților geocompnenți. De exemplu, în atmosferă sunt prezenți vapori de apă, acicule și cristale de gheață, particule minerale, organisme și microorganisme; hidrosfera conține gaze și substanțe minerale, dizolvate sau în suspensie, provenite din scoarță, atmosferă sau prin descompunerea organismelor; litosfera este și ea străbătută până la diverse adâncimi de aer atmosferic, ape circulante, organisme vii, materie biotică conținută în structurile sedimentare etc; biosfera și organismele sunt concomitent aer, apă și minerale, superior structurate și viguros penetrante în mediile din care își extrag respectivele "esențe" prin mijlocirea energiei solare și biochimice ș.a.m.d.

Pentru învelișul geografic coexistența stărilor solidă, lichidă sau gazoasă, pe suporturi abiotice și biotice, deopotrivă, împreună cu starea agregării de fond specifice fiecărei geosfere, are o importanță excepțională. Se remarcă îndeosebi următoarele implicații:

- ❖ **diversificarea combinațiilor materiale și a proceselor generatoare de noi structuri geografice** (sedimentele, de pe fundul lacurilor, mărilor, oceanelor; norii în atmosferă, structurile magmato-vulcanice în scoarță și la suprafața acesteia, procesele de termoclastism și formele rezultate etc.);
- ❖ **condiționarea circuitelor de transfer material și energetic**, în și între geosfere, precum și menținerea raporturilor de echilibru dintre ele (circuitul apei, al plăcilor litosferice, ciclul petrografic, circuitele biogeochimice, curgerile noroioase, solifluxiunea și multe altele nu ar exista în absența binecunoscutelor schimbări de fază ce le însoțesc);
- ❖ **diferențierea spațio-temporală a proceselor și fenomenelor** din învelișul geografic în corelație cu distribuția și succesiunea a valorilor prag asociate diferitelor tipuri de schimbări ale stării materiei: praguri fizice (termice, barice etc.)-de îngheț-dezghet, evaporatie-condensare, subducție și topire a structurilor litosferice ș.a.; praguri fizico-chimice-de dizolvare-precipitare, oxidare-reducere, umezire-uscare, de curgere semifluidă, fluidă ș.a.; praguri biochimice-de metabolizare fiziologică, de descompunere a compușilor organici etc.

(III) autoorganizarea structurală și morfo-funcțională. În fiecare geosferă se manifestă procese ordonatoare astfel încât autoorganizarea este o certitudine chiar și la nivelul învelișurilor, aparent, mai puțin complexe (atmosfera, hidrosfera). Principalele ipostaze autoorganizatorice ale geosferelor sunt:

- ❖ **ordonarea verticală pe învelișuri și subînvelișuri;**
"...se poate constata o stratificare a materiei telurice nu numai sub formă de învelișuri concentrice, dar și în fiecare înveliș masele sunt așezate în ordine, după greutatea lor specifică" (S. Mehedinți, 1930). Prin structurare și substructurare se diferențiază "noi" învelișuri, subînvelișuri (zone, subzone, orizonturi etc.) fiecare cu proprietățile sale specifice (de ex. troposfera, stratosfera, mezosfera, ionosfera; homosfera, heterosfera-în atmosferă; nivelele hidrolitosferic,

epihidrosferic, hidroatmosfera-în hidrosferă; prelitosfera, păturile bazaltică, granitică și sedimentară-în litosferă; nivelele endo-mezo și epigeomorfosferic-în geomorfosferă; nivelele trofice-în biosferă; nivelele sociale (individual, de grup, colectiv), psiho-sociale, economice etc.-în antroposferă etc.;

- ❖ **ordonarea orizontală** (plan spațială), este rezultatul conlucrării geosferelor: de ex. zonele de climă, tipurile de climă, topoclimatele și microclimatele (rezultate prin conlucrarea energetică a masei atmosferice cu suprafața activă reprezentată prin mase de apă, uscat, forme de relief, vegetație, soluri, etc.); oceanele, mările, lacurile, râurile, ghețarii etc. (prin conlucrarea hidrosferei cu substratul solid și climatul); succesiunea latitudinală a zonelor biogeografice, edafice și peisagistice (în funcție de zonalitatea climatică) ș.a.;
- ❖ **ordonarea și conlucrarea unităților structurale prin discontinuități și “fâșii” de tranziție.** Georizonturile și structurile plan spațiale sunt separate și uneori chiar condiționate de existența unor discontinuități spațiale și temporale (discontinuități tectonice, structurale, lacune stratigrafice, fronturi atmosferice, planuri de stratificație termodinamică, marea etc.) sau de interpunerea unor fâșii sau pelicule de tranziție (stratul peliculă-între atmosfera joasă și masa de apă, ariile periurbane, silvostepa, silvotundra, piemonturile, glacisurile etc.);
- ❖ **conlucrarea sinergetică**, întrucât procesele autoorganizatorice conduc la apariția de “noi” geosfere, **rod exclusiv al devenirii geografice** a Terrei: **reliefosfera, pedosfera, landsaftosfera, antroposfera** ș.a. Perioada actuală, în care omul s-a transformat, dintr-un component de rând al naturii, într-un factor organizatoric de prim ordin al învelișului geografic, marchează, fără îndoială, apogeul acestui proces;
- ❖ **integrarea structurilor geosferice în ansambluri teritoriale.** Autoorganizarea structurilor geosferice culminează cu integrarea reciprocă în unități teritoriale complexe, de diferite tipuri (peisaje, regiuni, zone ș.a.) și ranguri (local, regional, global). Se relevă astfel interdependența profundă dintre nivelul geosferic și nivelul complexelor teritoriale

4. Nivelul geocomplexelor

4.1. Semnificație și conținut

Geocomplex, peisaj, landsaft, înveliș landsaftic. Geocomplexul reprezintă o grupare teritorială de elemente, procese și fenomene a căror specificitate de combinare și interacțiune se reflectă în specificitatea trăsăturilor sale fizionomice. Nivelul geocomplexelor este rezultatul integrării spațio-temporale a unităților teritoriale de diferite tipuri și diverse structuri, mărimi, forme, funcții, fizionomii etc. Respectivelor unități teritoriale le-au fost atribuite denumiri precum: complex (teritorial) natural, complex fizico-geografic, geocomplex, **complex geografic**,

geosistem ș.a. ; cel mai răspândit și frecvent utilizat este, totuși, termenul **peisaj** (fr.) și echivalenții săi lingvistici, **landschaft**, (cuvânt german preluat, ca atare, în rusă și în alte limbi, inclusiv română), **landscape** (engl.) ș.a. Din acest termen au fost derivate noțiunile de **landșaftosferă** sau **înveliș landșaftic** pentru a desemna geosfera integratoare rezultată prin asocierea globală a unităților landșaftice (a peisajelor) de diferite ordine de mărime. Același sens îl are și nivelul geocomplexelor teritoriale.

4.2. Peisajul ca structură geografică integrată

Patru accepții principale: peisaj „natural”, „umanizat”, „sistemic” și „perceptual”. Peisajul constituie unul dintre conceptele „cheie” privind unitățile teritoriale geografice (alături de cel de „regiune”). Primele accepții ale termenului, promovate (la începutul secolului XX), mai ales, în geografia germană și sovietică, erau caracterizate prin accentul pe pus pe latura exterioară, fizionomică și pe conținutul său exclusiv natural (A. Hommeyer, K. Bürger, S. Passarge, L.S. Berg ș.a.). Termenul era utilizat pentru a desemna o **unitate teritorială cu fizionomie specifică impusă către de factorii fizico-geografici**. Pe parcurs, omul trece în centrul atenției pe considerentul că este principalul agent transformator al landșaftului natural în **“landșaft culturalizat”** (O. Schlüter, 1907) sau chiar producător de **“peisaje culturale”** ce se succed celor naturale (C. Sauer, 1925).

Progrese semnificative în aprofundarea noțiunii s-au realizat, pe parcursul deceniului șapte, în geografia germană, ex-sovietică și franceză, prin preluarea și valorificarea conceptelor sistemice (K. Troll-1939, V. B. Soceava-1963, V. Isacenko-1975, G. Bertrand-1968, R. Brunet-1968, J. F. Richard-1975 ș.a.). Drept urmare, s-au impus preocupările de a descrie valențele structurale și funcționale ale geosistemului, în calitatea lor de „suporturi” și “surse” ale laturii fizionomice (imagistice), și de a le integra într-un concept totalizator (peisajul), de largă cuprindere.

La începutul la sfârșitul anilor `80, în contextul afirmării spiritului postmodernist în știință, asistăm la reînnoirea tradiției “imagistice” (fizionomice) a peisajului însă, dintr-o nouă perspectivă. Aceasta implică evaluarea peisajului prin examinarea reacțiilor subiective generate de către “locuri” asupra oamenilor (topofilie, topofobie ș.a).

Noțiunea de peisaj. G. Bertrand (1968) definea geosistemul drept „porțiune din spațiu, caracterizat printr-un tip de combinare dinamică, deci instabilă de elemente fizice, biotice și antropice care, reacționând dialectic între ele, formează unități teritoriale -peisaje- ce evoluează în bloc, atât sub efectul componentelor constituente, cât și sub efectul dinamicii fiecăruia separat”.

Același autor precizează că individualitatea peisajului are la bază interacțiunile stabilite între trei componente principale: **potențialul ecologic** (suportul ecologic), **exploatarea biologică** (comunitățile organismelor vii) și **acțiunea antropică** (activitatea socială). Ele asigură dinamica comună a geosistemului exprimată, fizionomic, printr-un anumit tip de peisaj.

Potențialul ecologic, prin caracteristicile rocilor, reliefului, climatului, apei din sol etc., condiționează sau influențează viața organismelor astfel încât fiecărui tip de potențial ecologic îi corespunde un anumit tip de exploatare biologică (ce include asociații vegetale (pădure, fâneață, stepă etc.), soluri, biocenoze ș.a.; Ambele componente structurale întrețin relații reciproce cu factorii antropici. În funcție de natura lor, relațiile pot fi de echilibru (biostazie), respectiv dezechilibru (rhexistazie).

Adeseori, dinamica unui element component poate fi diferită de dinamica ansamblului și atunci, modificarea raporturilor dintre componente, impune o nouă tendință dinamică exprimată prin modificarea peisajului. Geosistemele pot evolua între două stări definitorii: **biostazie** (relații de echilibru între suportul ecologic și exploatarea biologică, stabilitate morfo-structurală a componentelor) respectiv, **rhexistazie** (relații de dezechilibru între componente determinate de cauze naturale sau antropice; ele determină degradarea suportului ecologic și/sau a exploatarea biologice, efectele transmițându-se apoi, reciproc, între toți componente).

Sintetizând formulările mai frecvent vehiculate, putem defini peisajul geografic drept, unitate teritorială, de dimensiuni variabile, **caracterizată prin trăsături specifice, conferite de relativa omogenitate structurală, funcțională și fizionomică, rezultată dintr-un anumit mod de integrare (combinație) a geocomponentelor**. În relație cu această formulare, sunt utile, cel puțin, trei sublinieri. Prima, se referă la faptul că excepționala diversitate peisagistică a învelișului geografic, are drept premisă principală, **posibilitățile, practic nelimitate, de combinație între geocomponente și între stările acestora**. A doua, derivă din faptul că, întotdeauna, în matricea geocomponentială a peisajului, se disting **unul sau doi componente**, rareori mai mulți (sau parametri ai acestora), ce își asumă **calitatea de factori**. Factorii, sunt acei geocomponente, susceptibili să dobândească rol coordonator care polarizează anumite stări și direcționează procesele definitorii, punându-și astfel, amprenta asupra atributelor structurale, funcționale și îndeosebi, fizionomice. De aici, rezultă al treilea aspect: tocmai trăsăturile impuse mai pregnant de către factorii coordonatori, servesc, de obicei, drept **criterii pentru denumirea și clasificarea tipologică** a peisajelor.

Tipologia peisajelor geografice. În cadrul oricărei categorii tipologice, vom sesiza factorul (factori și/sau parametri) ce îi conferă specificitate: peisaj de munte, deal, câmpie ș.a (relief-altitudine-fragmentare ș.a.); peisaj lacustru, marin, oceanic, glaciatic, deltaic, luncă (apă, apă-relief, apă-temperatură, debit lichid-debit solid-viteză, vegetație-nivel freatic ș.a.); peisaj de pădure, stepă, savane, mangrove, de deșert etc. (vegetația-apa, apa-temperatura); peisaj agrar, industrial, rural, urban, minier, turistic, cultural, religios etc. (omul și diversele forme ale acțiunilor și trăirilor sale) ș.a.m.d.

Ierarhizarea teritorială (taxonomică) a peisajelor. Peisajele geografice pot fi analizate sub aspect structural, funcțional și fizionomic, ca entități în sine, fără a se ține seama de circumstanțele localizării spațiale concrete și de relațiile cu peisajele învecinate. Demersul **tipologic** (mai sus amintit), este necesar, util, dar nu și suficient, întrucât peisajul este o realitate globală, alcătuită din nenumărate peisaje, de ordin regional și local, a căror dispunere spațială reciprocă nu este deloc întâmplătoare. Dimpotrivă, ordonarea spațio-temporală, **taxonomică** sau relaționată, a tipurilor de peisaje are implicații teoretice esențiale din perspectiva cunoașterii lor.

Prin urmare, se pune problema delimitării, definirii și denumirii fiecărei categorii de unități teritoriale care, dinspre mic spre mare, dinspre simplu spre complex, dinspre un nivel oarecare spre un nivel superior ș.a.m.d., se integrează în unitatea de anvergură globală: învelișul geografic. Pentru exemplificare, prezentăm ierarhizarea propusă de G. Bertrand (1968, modificată de I Mac, 1990). În cadrul acestui sistem taxonomic, discontinuitățile climatice și structurale impun delimitarea spațio-temporală a unităților de rang superior (macronivele), iar cele biogeografice și antropice pe a celor de rang inferior (micronivele). Sub aspect taxonomic, **peisajul**

este unitatea teritorial-funcțională de bază, ce subordonează subunități tot mai restrânse și omogene geocomplex, geofacies, geotop) care se integrează, la rândul lor, în unități teritoriale supraordonate (domenii, regiuni, zone).

Macrounități de peisaj. Macronivelele posedă o mai mare stabilitate structurală, morfologică și funcțională și, prin aceasta, impun configurația generală a învelișului geografic. Sunt reprezentate, în ordinea descrescătoare a mărimii, prin următoarele unități de peisaj (fig. 6):

(I) **zona**, respectiv categoria de unități de mare extensiune spațio-temporală, cu dispunere latitudinală, individualizate ca urmare a efectelor legii zonalității; de ex. zonele climatice, biogeografice, peisagistice etc. în succesiunea cunoscută între ecuator și poli;

(II) **domeniu**, reprezentând mari unități de platformă și geosinclinal, vădit diferențiate prin natura diferită a suportului ecologic datorită caracteristicilor structurale, orientării fluxurilor de materie etc.; de ex. sistemele majore, montane (domeniile caledonian, hercinic, alpin etc.), de podiș și câmpie (platforma est europeană, feno-scandică ș.a.);

(III) **regiunea naturală**, individualizată printr-o structurare mai diversă în care determinările reliefului și climatului sunt, totuși, dominante; de ex. regiunea alpină, musonică, carpatică etc. ;

Microunități de peisaj. Micronivelele peisajului constă în următoarele unități de referință (în ordine crescătoare):

(I) **geotop**-unitatea cea mai mică ca întindere (de regulă, sub 1km²) și remarcabil omogenă, constituită prin conlucrarea unei porțiuni restrânse a substratului (rocă, relief, sol) cu un alt component fizic (apă, aer) sau biotic (plantă, fitocenoză etc.); de ex. lapiez, crov, dolină, mal de albie, renie, dună de nisip, depresiune interdunală, o construcție etc.

(II) **geofacies**-unitate dezvoltată în medie pe 1-10 km², care reunește mai multe geotopuri într-o fizionomie mai largă, dar unitară, datorată aceluiași condiționări genetico-evolutive; de ex. un sector de versant, fruntea sau podul terasei fluviale, asocierea dună-interdună, satul, în raport cu comuna, cartierul, în raport cu orașul etc.

(III) **geocomplexul** (Mac, I., 1990, geosistem, la Bertrand), unitate rezultată prin asamblarea la un nivel superior al geofaciesurilor ce are, pe lângă diversitatea mare de compoziție și o întindere spațială relevantă (peste 10 km²); de ex. geocomplexele de luncă, de terase fluviale și de versant, ce alcătuiesc peisajul de vale; formele de endo și exocarst ce alcătuiesc peisajul carstic; localitățile rurale ce alcătuiesc peisajul rural, similar cele urbane, categoriile de parcele cultivate ce edifică peisajul agricol ș.a., pot fi considerate "geocomplexe".

5. Nivelul organizării teritoriale

5.1. Teritoriu, teritorialitate și organizare în învelișul geografic

Autoorganizare-organizare-teritoriu. Nivelul organizării teritoriale semnifică forma superioară de structurare a învelișului geografic. Această apreciere superlativă se întemeiază pe faptul că diversele spații ale planetei, guvernate, o bună parte din istoria lor, **de legi naturale, autoorganizatorice**, precum cele specifice landșafturilor și regiunilor naturale, domeniilor sau zonelor geografice, receptează, tot mai pregnant în ultimele secole și mai ales, decenii, efectele

proceselor organizatorice susținute prin vectori umani activi. Este vorba, desigur, de acțiuni deliberate ale omului, bazate pe necesități și interese, pe rațiuni juste, idealuri, aspirații, dragoste, implicare și finalități pozitive, dar și de acțiuni accidentale, eronate, (conștiente sau inconștiente), izvorâte din necunoaștere, ignoranță, antagonism, oportunism, ură, orgoliu, indiferență etc. Cert este că aceste acțiuni, înscrise în sfera socială, istorică, economică, politică, culturală, socială etc., au conferit învelișului geografic o **consistentă “încărcătură” purtătoare de efecte și semnificații care s-au atașat celor naturale** și chiar s-au îmbinat cu ele în forme inedite. În acest mod, dimensionarea teritorială a învelișului geografic a dobândit o complexitate fără precedent. De aceea, în accepție geografică, teritoriul trebuie definit ca *“expresia geografică concretă a realității spațiale rezultată în urma conlucrării geocomponentelor la nivel superior de integrare”* (I. Mac, 2000). Evident, este o semnificație mult mai amplă decât, aceea uzuală, de întindere de teren delimitată pe baza unor criterii de proprietate sau de jurisdicție administrativă ori politică.

Totalitatea formelor prin care omul interacționează cu “tiparele” (auto)organizării naturale și modifică condiția lor geospațială poate fi desemnată prin noțiunea de **acțiune geografică** (Pinchemel Ph. et Genevieve, 1995). Acțiunea geografică bazată, în primul rând, pe inteligență, este **complexă și relațională** (între transformările naturale, sociale, economice, politice, culturale, etc. există o strânsă legătură, ce nu ocolește nici realitățile fizico-geografice). Apoi, acțiunea geografică, este **poligenetică și multiformă** prin: efecte (scontate, nescontate); prin agenți (individuali, de grup, colectivi, instituționali, publici, privați etc.); procese generatoare de “putere” (funciare, financiare, legislative, de producție, schimb și consum, științifice, politice etc.); modul de acțiune (punctual, sectorial, areal; direct, indirect etc.); scara de intervenție; origine; implicații ș.a.m.d.

Transformările și intervențiile antropice au modificat, la rândul lor, condițiile de existență, inclusiv percepțiile omului asupra realității geografice și au generat o formă specifică de manifestare a teritorialității. Înțelegem prin **teritorialitate** ansamblul relațiilor de ordin individual și colectiv stabilite într-o comunitate umană în virtutea apartenenței sale la un areal geografic delimitat. Arealul “teritorial”, spre deosebire de arealele comune, necesită un proces susținut de edificare, dezvoltare și conservare. Acest proces înseamnă menținerea viabilității teritoriale a proceselor naturale în condițiile excepționalei diversificări a spațiilor existențiale sau, pe scurt, **organizare** (vezi curs 3-4). Prin teritorialitate, spațiilor naturale li s-au adăugat spațiile “construite” pe cale socială, politică, culturală ș.a. (locuințe, instituții, cartiere, provincii, țări, organizații suprastatale sau enclave etc.), spații “mentale” (legătura afectivă cu “locul”, tradiții, mentalități etc.) ș.a.

Una dintre formele cele mai elocvente de organizare ale învelișului geografic este **divizarea spațială**. De la marile ansambluri continentale și oceanice până la cele mai restrânse geocomplexe locale, toate și fiecare, “poartă” diverse tipuri de limite trasate de oameni, concret sau mental, pentru a marca “înrădăcinarea” spațială a experienței lor perceptuale, sociale, economice, istorice și spirituale în mediul geografic în s-a care desfășurat. Fiecare unitate teritorială este o individualitate în sine (desemnată și printr-un nume propriu) dar caracterizarea lor, în ansamblu, necesită existența unor termeni generici; cei mai utilizați sunt: **loc, localitate, regiune**.

5.2. “Loc” și “localitate”

Locul este teritoriul perceput și reprezentat prin semnificații. Concis definit, locul este o porțiune de teritoriu purtătoare de semnificație. Locul geografic este variat ca formă și mărime, posedă caracteristici proprii, izvorâte din natura elementelor și modul lor de combinare în spațiu și timp. Perceperea conștientă a proprietăților (semnificațiilor) ce fac ca un fenomen geografic să fie unic și nerepetabil; pe suprafața Pământului, conduce la noțiunea de loc. Locul este materializarea teritorială a fiecărui fenomen în parte, simplu ori complex, dar unic și nerepetabil, împreună cu reprezentările (mentale, lingvistice, grafice, asociative ș.a.) elaborate de către oameni prin perceperea și analiza semnificațiilor, respectiv prin definirea, localizarea și atribuirea de nume respectivului fenomen.

Locul-categorie de percepere, reprezentare și recunoaștere colectivă. Semnificațiile de diferențiere ale locurilor sunt extrem de diverse: caracteristici fizico-geografice, de ex. Vârful Moldoveanu, Peștera Scărișoara, câmpia Siretului inferior, Călugări-Ponor, Băile 1 Mai etc., toate sunt "locuri" geografice a căror semnificație este binecunoscută; caracteristici antropice, reflectate în arhitectură, obiceiuri, utilizarea terenurilor, diverse activități etc., de ex. Maramureș, Pisa, Petronas Center, Sâmbra Oilor, Muntele Găina, polderile olandeze, Cannes, Roland Garros, Woodstock etc., sunt "locuri" în virtutea tradițiilor, realizărilor sau evenimentelor cu semnificații de excepție; întâmplări, ce au consemnat celebre "locuri istorice", de ex. Posada, Trafalgar, Verdun, Stalingrad etc.

De multe ori, "locul" asociază mai multe semnificații iar în timp semnificația unui loc se poate schimba sau îmbogăți cu noi sensuri. De ex. Cape Kennedy-loc geomorfologic-loc "aerospațial"; Bran-loc geografic, loc istoric, loc turistic ș.a.; în timp, semnificația unui loc se poate schimba sau îmbogăți cu noi sensuri: de ex. Oxford, dintr-un loc (vad) de trecere a cirezilor, într-un ...loc universitar celebru; Rieni, dintr-un loc rural, de oarecare interes etnografic, în "locul citadelă" al European Drinks etc.

Se remarcă și faptul că multe locuri sunt de fapt "localități". Localitățile sunt locurile și opera oamenilor. Denumirea atribuită locului sau localității este, adeseori, în relație directă cu semnificația sa (actuală sau de odinioară): de ex. Dl. Minei, Cazanele Dunării, Peștera Urșilor, Mănăstireni, Lazuri, Livada, Slobozia etc.

Locurile sunt ierarhizate și integrate la nivel teritorial. Locurile posedă numeroase atribute: așezare, mărime, structură internă, dinamică specifică etc, toate, sensibil diferențiate de la un loc la altul. Important de subliniat este faptul că locurile interacționează unele cu altele. Relațiile dintre ele determină integrarea lor în unități teritoriale de ordin superior: **regiuni geografice.**

5. 3. Regiunea geografică

Noțiunea de „regiune geografică”. Regiunea geografică este un alt concept cheie în geografie care a fost, la rândul său, divers interpretat și definit. Elementele ce apar totuși, consecvent, în majoritatea definițiilor ne permit formularea următoarei generalizări: **regiunea este o unitate teritorială, caracterizată prin relativa omogenitate și specificitate morfo-structurală impuse de manifestarea unor funcții dominante între anumite limite spațio-temporale.**

Distincția „peisaj”-„regiune. ”Definițiile atribuite regiunii seamănă, adeseori, izbitor cu cele date „peisajului” și, nu odată, cei doi termeni, evident

diferiți, au fost definiți și utilizați cu aceleași sensuri. Pentru a elimina confuziile se impun, cel puțin două sublinieri:

- a)** peisajul posedă **omogenitate de ansamblu** dată de aceleași combinații ale geocomponentelor; regiunea prezintă **omogenitate relativă**, întrucât anumite caracteristici structurale și fizionomice se pot schimba pe fondul menținerii aceleiași funcții dominante; prin urmare, o regiune bine individualizată poate să includă un singur tip de peisaj dominant (ex. Bărăganul), iar alta, poate include mai multe tipuri distincte de peisaje (regiunea carpatică);
- b)** trecerea de la un peisaj la altul ce face de regulă prin **fâșii de tranziție** (silvostepa, silvotundra, aria periurbană etc.), pe când **regiunile au limite** ce marchează evident schimbarea (încetarea) caracteristicilor dominante.

Prin urmare, omogenitatea, uniformitatea și specificitatea trăsăturilor peisagistice, dintr-un teritoriu dat, pot defini o regiune, dar ele nu sunt, întotdeauna, atributele cardinale. De aceea, în definiția "reper" (propusă la început) s-a urmărit "relativizarea" noțiunilor de omogenitate, uniformitate etc. și deplasarea accentului spre sensul etimologic, ce trimite la funcție (regiune, de la lat. "regio", "regionis", care semnifică a domina, guverna, stăpâni, dirija etc.). Ceea ce dă "substanță" regiunii este coerența și conlucrarea părților în procesele de structurare și evoluție guvernate de către funcția dominantă (geomorfologică, climatică, urbană, industrială, administrativă, geopolitică etc.). De exemplu, regiunea Italia de Nord, regiunea ardeleană etc. vădit, eterogene sub aspect morfostructural, peisagistic ș.a. sunt bine conturate spațial și unitare sub aspect funcțional. În concluzie, definirea noțiunii de „regiune geografică” presupune recunoașterea „primatului” funcționalității teritoriale.

Tipuri de regiuni. După condițiile și modul de formare regiunile se pot diferenția în:

- ❖ **regiuni concrete**, "date", prin autoorganizare naturală și antropică;
- ❖ **regiuni "dorite"** sau "proiectate", prin planificare și gestiune teritorială, "design" geopolitic etc., sau, pe scurt, prin organizare;
- ❖ **regiuni de apartenență**, constând în spații de acțiune, intervenție și control (entități politico-administrative, regiuni suprastatale, transfrontaliere ș.a.);
- ❖ **regiuni de identitate afectivă**, adică teritorii de identificare, reprezentare, și apartenență psihosocială (regiuni etnografice, etnice, culturale ș.a.);
- ❖ **regiuni de tip model**, obținute prin metode de analiză, diagnoză, modelizare (regionarea, analiza corelativă, modelarea GIS ș.a.) utile în proiectarea dezvoltării teritoriului ș.a. (vezi fig. 4.1.)

Drept urmare, pot fi definite numeroase tipuri de regiuni fizice, istorice, economice, politice, culturale etc., în raport cu funcția considerată dominantă într-un anumit context spațio-temporal. În timp, s-au afirmat mai multe concepții dominante de definire a regiunilor geografice. Ele se utilizează și în prezent, cu ponderi diferite, în funcție de tradiția cercetării, specificul teritoriului analizat sau scopul studiului.

După A. Vallega (1995), s-au conturat patru accepții privind tipologia regiunii geografice:

- ❖ **regiunea naturală**, are drept premisă faptul că factorii fizici, îndeosebi geologia, relieful și climatul exercită o influență hotărâtoare asupra celorlalți componente (soluri, peisaje, populație, economie), implicit în sensul

Nivele de complexitate ale învelișul geografic

structurării lor spațiale. De aici, decurge cerința de a delimita regiunea (complexă) luând drept criteriu extensiunea spațială a unității fizice în care roca, geomorfologia, climatul etc. sau landschaftul rezultat, sunt omogene.

- ❖ **regiunea umanizată**, este concepția întemeiată de către marele geograf francez Paul Vidal de la Blache (1845-1918), pe gândirea determinist moderată, exprimată prin celebra sintagmă “*natura propune, omul dispune*”. Alternativa permitea abordarea faptelor de pe poziția “uniunii dintre om și natură”. Fenomenele naturale sunt inseparabile de cele sociale, istorice, economice și culturale și spirituale; ele se contopesc într-un ansamblu teritorial armonios -regiunea- a cărei trăsătură emblematică este existența unui anumit “**gen de viață**”. Fiecare unitate teritorială are propria individualitate (funcție și/sau identitate) “moștenită” de la natură și/sau generată de om: de ex. individualitatea orografică, peisagistică, etnică, lingvistică, națională, administrativă, culturală, spirituală, economică, geopolitică ș.a. Prin acestea, regiunea devine spațiu de atașament afectiv pentru locuitorii săi, spațiu de solidaritate în acțiunile de asimilare a valorilor și, uneori, obiect de tensiune sau dispută socio-economică și politică. Concepția stă la baza studiilor monografice descriptive, dezavuate în prezent. În schimb, ideea de “*genre de vie*” cunoaște spectaculoase metamorfoze recente, de

Criterii de clasificare	Tipuri de regiuni
I Scopul demersului științific	Morfologice Climatice Pedogeografice Biogeografice Rurale Urbane Agricole Industriale Turistice Politico-administrative Ecologice Mixte
II. Structură	Omogene Polarizate Anizotrope
III. Trăsături evolutive	Naturale Umanizate Funcționale Sistem
IV. Mărime	Macroregiuni Regiuni de ord. I, II, III Microregiuni
V. Nivel de organizare	Active Echilibrate Informatizate Autofinalizante
VI. Relația om-mediul	Înrădăcinate Fluide Explozive
VII. Gradul de complexitate	Elementare Complexe
VIII. Gradul de vulnerabilitate	Stabile

- ❖ Tabel conținând clasificarea tipologică a regiunilor
- ❖ (P. Cocean, 2000)

factură postmodernistă. După 1930, accentul s-a mutat pe sublinierea rolului major deținut în teritoriu de factorul antropic. În funcție de unghiul de vedere din care era studiat acesta, s-au definit regiuni “culturale”, “industriale”, “agricole” etc. limitele lor fiind impuse de cadrul manifestării spațiale a fenomenului vizat. Concepția a deviat și spre “voluntarism” (determinism social), prin supraevaluarea rolului factorului uman în geneza și controlul regiunii și minimalizarea elementelor fizico-geografice, reduse la calitatea de simplu suport al fenomenelor socio-economice;

- ❖ **regiunea funcțională** s-a impus ca urmare interesului crescând, în anii 50-60, pentru dinamica spațiilor urbanizate și a funcțiilor organizatorice ale orașelor și rețelelor urbane. În acest context, atributele de omogenitate structurală și fizionomică își pierd semnificația și sunt înlocuite de modelul “gravitațional” ca principiu organizatoric. Regiunea este teritoriul în care se manifestă atracția exercitată de un centru urban polarizator (de unde și denumirea de “regiune polarizată”. Regiunea este neomogenă întrucât, în teritoriu, există o ierarhie de centre urbane cu efecte de polarizare diferențiate, o rețea de fluxuri diverse care le interconectează ș.a. Coerența regiunii este dată de către funcțiile dominante deținute de către centrele polarizatoare și de modul în care interacționează acestea în teritoriu;
- ❖ **regiunea sistem** reprezintă o modalitate mai recentă de abordare a unităților teritoriale conturată pe fondul pătrunderii teoriei sistemice în geografie. Regiunea este definită ca sistem teritorial deschis ale cărui trăsături sunt determinate de natura și mărimea intrărilor de substanță, energie și informație și de modul în care sunt ele transformate, utilizate sau disipate prin intermediul proceselor autoreglatoare desfășurate în strânsă corelație cu ieșirile din sistem. Noul cadru, integrează elementele fizice și umane într-un ansamblu coerent ce poate fi analizat obiectiv, pe baza gradului de corelație dintre elemente.

Principalele caracteristici ale regiunii geografice:

- ❖ **localizarea**, definește specific orice regiune întrucât, atât poziția matematică, cât și așezarea în raport cu alte componentele geografice de referință, explică o bună parte din trăsăturile sale de ansamblu;
- ❖ **dimensionarea spațială variabilă**, determinată de extensiunea areală a relațiilor ce conferă teritoriului relativă omogenitate morfo-structurală și mai ales coerență funcțională; diferențierea spațio-temporală a relațiilor respective se exprimă prin “limite”;
- ❖ **limitele**, exprimă “discontinuitățile”, relative sau tranșante, ce separă regiunile. Natura și originea lor este extrem de diversă: limite naturale

Nivele de complexitate ale învelișul geografic

sau construite; limite concrete sau ideale (mentale, de sinteză științifică); limite "împământenite" sau limite impuse (prin decizie administrativă sau dictat politic); limite de excludere sau limite de interferență și conlucrare etc.;

- ❖ **ierarhizarea**, exprimă poziția ocupată de unitatea regională într-o ierarhie taxonomică, în funcție de mărime, gradul de omogenitate relativă a caracteristicilor, relevanța teritorială a funcției etc. Analiza spațială a variației acestor caracteristici permite divizarea (regionarea) teritoriului în regiuni de diferite ranguri (ordine) ce se integrează succesiv în ansambluri teritoriale tot mai vaste.

